

**MULTIDISZCIPLINÁRIS KIHÍVÁSOK
SOKSZÍNŰ VÁLASZOK**

GAZDÁLKODÁS- ÉS SZERVEZÉSTUDOMÁNYI FOLYÓIRAT

**MULTIDISCIPLINARY CHALLENGES
DIVERSE RESPONSES**

JOURNAL OF MANAGEMENT
AND BUSINESS ADMINISTRATION

Online folyóirat

FŐSZERKESZTŐ: FENYVESI Éva, PhD
SZERKESZTETTE: VÁGÁNY Judit Bernadett, PhD

Borító: FLOW PR

Kiadja: Budapesti Gazdasági Egyetem

Felelős kiadó: Prof. Dr. Heidrich Balázs, rektor

ISSN 2630-886X

2023.

**AZ ÉRTÉKTÁRI MUNKA PEDAGÓGIA VONATKOZÁSAI
ÉS JÓ GYAKORLATA**

**THE EDUCATIONAL ASPECTS AND BEST PRACTICES
FROM THE COMMUNITY WORK ON LOCAL
VALUES**

VÁCZINÉ TAKÁCS Edit – BENKEI-KOVÁCS Balázs

Kulcsszavak: *helyi értékek, hungarikumok, közösségi tanulás, informális tanulás, tanulási
típológia*

Keywords: *local values, Hungaricums, community learning, informal learning, typology of
learning*

JEL kódok: *Z10; Z30*

<https://doi.org/10.33565/MKSV.2023.KSZ.01.07>

ABSZTRAKT

A helyi értéktárak számon tartása, az értékek gyűjtése és életben tartása alapvetően közösség szervezői–közművelődési feladatkör, melyhez a Nemzeti Művelődési Intézet szakmai háttértámogatást nyújt a 2012. évi hungaricum törvény szabályozása alapján.

Tanulmányunkban a területen megvalósult jógyakorlatok közül tartalomelemző módszerekkel veszünk górcső alá fél tucat jógyakorlatot, fogalmi elemzésünket ezek részletes bemutatására építjük. Fő célunk, hogy az esetpéldák sajátosságait elemezve egy általános érvényű tanulási klasztert állíthassunk fel, amelyben elkülöníthetően kirajzolódnak a lakosság körében megjelenő tanulási típusok az értéktári munka és az értékközvetítő gyakorlatok tükrében.

Elméleti háttérként feldolgozásra kerülnek az értékörzésnek, továbbá az informális és nem formális tanulás fogalmi hátterei. Az értéktári munkához kapcsolódó funkciók és feladatok, valamint a közösségépítés mellett a helyi értékek kulturális gazdaságfejlesztő lehetőségei külön figyelmet kapnak.

Tematikus vizsgálatunk eredményeként a kulturális tanulás típusainak gazdagításához kívánunk hozzájárulni.

ABSTRACT

The preservation of local values, the collection of them, and the process of making them live in communities are belonging to the sphere of the community culture, in the work of the cultural community organizers. That task is seconded in the life of the professionals of the field in Hungary by the National Institute of Culture (NMI), following the prescription of the 2012 law on Hungaricums.

In our study, we are analyzing the best practices realized in the field of the value preservation, with qualitative method: we are highlighting the learning characteristics of value collection practices, based on the detailed examination of a limited sample. Our main goal is to identify such learning patterns within that field, which can be generalized, describing the different ways of cultural learning which accompany the inhabitants while meeting and collecting local values or transferring or acquiring customs.

We are giving as theoretical background the fundamental principles, definitions and methodologies from the field of value collection, as well the concepts of informal and non-formal learning. The functions and tasks, which should be accomplished in the community work on local values, and also the potential effects for economic development of cultural values, receiving a special emphasis in the paper.

As results of our small scaled qualitative study, we are proposing new clusters, for enriching the field of study of the cultural learning.

BEVEZETŐ

A helyi értékek, szellemi és kulturális örökségek gyűjtése és a kollektív tudatba való integrálása rendkívül átalakult hazánkban az elmúlt két évtized során. Az értékvesztett társadalom képét, amelyet nagyon jól jellemeztek a 90-es évek kapitalista szellemiségében Charles Handy közgazdász *Üres esőkabát és Ébésző szellem* című könyvei, felváltotta egy értékőrző, közösségépítő és -orientált szellemiség. Hazánkban jelenleg már négy különböző szervezet foglalkozik a lokális értékek gyűjtésével, kanonizációjával és megőrzésével, amelyek közül egyedül az UNESCO Világörökség gyűjtemény volt jelen a 90-es években. Azóta Magyarországon 2005-ben megjelent az UNESCO Szellemi Örökség Központja, 2012-ben a hungarikum törvény által létrehozták a Hungarikum Bizottságot, valamint az épített nemzeti örökségeink megóvása területén 2013 óta működik a Nemzeti Örökség Intézete (NÖRI) azzal a céllal, hogy a nemzeti emlékezet és emlékezés számára intézményes kereteket biztosítson.

Umberto Eco *A lista mámore* című könyvében elhatárolja a gyakorlati célt szolgáló és a lezárt listákat. Az intézményesített örökségi és értéklisákat olyan gyakorlati listáknak tekinthetjük ebből a szempontból, amelyek nyitottak, és „egységet biztosítanak olyan dolgok együttesének, amelyek bármilyen eltérőek legyenek is egymástól, egyazon kontextuális nyomásnak engedelmesskednek: az a tény, hogy egyazon projekt tárgyai, valamiképpen rokonítja őket egymással” (Eco, 2009:116).

Az értéktáraink burjánzása mellett nagy kérdés, hogy milyen eszközeink állnak rendelkezésre azért, hogy a számon tartott értékek élővé és megfoghatóvá váljanak a lakosok számára, ne csupán egy listán szerepeljenek, hanem személyes kötődés alakuljon ki irántuk, amely erősíti helyi identitásukat.

Az egyik – és nem egyetlen – ilyen kötődés azon közösségi és informális tanulási formákon keresztül ragadható meg, amely révén a lakosok megismerik és újra alkotják a helyi értékeket és tradíciókat. A tanulmányunkban arra teszünk kísérletet egy elméleti–terminológiai megalapozást követően, hogy ezeket a különböző jógyakorlatok alapján feltárt tanulási formákat osztályozzuk. Vizsgálatunk során a hungarikumok értékpiramisának legalsó szintjén elhelyezkedő települési értékekhez kötődő lakossági mechanizmusokra és viszonyulásokra fókuszálunk.

A KUTATÁS CÉLJA, KÉRDÉSEI ÉS MÓDSZERE

A kutatás célja, hogy az értéktári tevékenység kapcsán megragadható, különböző tanulási formákat osztályozza és különítse el sajátosságaik alapján különböző csoportokba.

Kutatási kérdéseink, amelyekre a vizsgálatunkban választ szerettünk volna kapni a következők voltak. 1. Milyen célzatú tanulási formák azonosíthatóak az értéktári munka kapcsán? 2. Mely lakossági célcsoport érintett leginkább a hagyományőrzéssel összekapcsolódó tanulási tevékenység által? 3. A nem formális vagy az informális tanulási mechanizmusok uralkodóak-e inkább a közösségi tanulás ezen dimenziójában?

Tanulmányunk kutatómódszertani szempontból a szekunder adatelemzésre épülő tematikus tartalomelemzések közé tartozik (Coe, 2017). Az elemzett esetpéldák meghatározása vegyes logikát követett kiválasztása nem kvótás mintavételen alapult, és nem reprezentatív, mivel nem feltételezzük, hogy a kiválasztott esetek attribútumaik eloszlása alapján lefedik a teljes alapsokaság jellemzőit. Mintavételi módszerünk inkább a kényelmi mintavétel és a szakértői

szempontok alapján szűrt kiválasztás körébe tartozik (Babbie, 2008): olyan települések kerültek az elemzés körébe, amelyekről a szakirodalmi forrásokból tudtuk, hogy sikeres értékőrző munka kapcsolódik hozzájuk.

A települési szintű jogyakorlatok két meghatározott corpus elemzését követően kerültek kiválasztásra (Horváth, 2018; Klesiz-Dóri, 2018), a kiválasztott alapsokaságon belül közel 60 település gyakorlatát tekintettük át. Közülük választottunk ki végül célzottan 6 jogyakorlatot (10 %), melyek kiválasztásánál, kijelölésénél szempont volt egyrészt, hogy az értéktartó jogyakorlatok mind településszintű hatást gyakoroljanak, másrészt, hogy az ország különböző régióit képviseljék, illetve hogy az esetpéldák között a kulturális gazdaságfejlesztési funkciók is megjelenjenek. Az elemzett esetpéldáknak hangsúlyozottan nem célja a reprezentativitás, a fő célkitűzés a különféle tanulási formák azonosítása és elhatárolása volt számunkra.

Az eredmények összegzését tartalmazó táblázatot néhány ponton a kialakított klaszterek sajátosságaihoz igazítva más forrásokból gyűjtött adatokkal, információkkal is kiegészítettük, részben korábbi empirikus vizsgálati eredményeink alapján (Horváth, 2021; Farkas et al., 2021).

A VIZSGÁLT TERÜLET FOGALMI TÉRKÉPE

A magyar nemzeti értékekről és hungarikumokról szóló 2012. évi XXX. törvény önálló értékfogalmat nem tartalmaz, a nemzeti érték fogalmát jeleníti meg. Kimondja, hogy a nemzeti tudat erősítése érdekében a magyarság értékeit össze kell gyűjteni; az értékeket ápolni, védelmezni és támogatni kell, és átfogó értéktárban kell összesíteni őket. (2012. évi XXX. tv.) A szabályozás egyik fő motivációja „ráirányítani a közösségek figyelmét a helyi hagyományokra/értékekre, ugyanakkor visszahelyezni a hagyomány őrzésének, ápolásának feladatát a helyi közösségek szintjére”. (Vajda, 2016:44)

A nemzeti értékgyűjtés módszertani kézikönyve (2016) a nemzeti érték fogalmának meghatározása kapcsán hangsúlyozza, hogy a törvény fő vezérvonala

nem a szigorú szabályozás, hanem a felelősségteljes szabadság, hiszen az egyes közösségek döntéskörébe helyezi azt, hogy mi kerüljön a helyi és megyei értéktárakba. A szabad döntésben a közösség iránt érzett felelősség játszik legnagyobb szerepet. Ezért válhat egy település számára az értékek feltárása, tudatosítása, őrzése lehetőséggé és küldetéssé, hiszen a helyi közösségek kezdeményező- és aktív cselekvőképességének kialakításához, erősödéséhez járulhatnak hozzá (Arapovics, 2016).

Szőke-Milinte (2005) az értékformálás, értékőrzés, értékközvetítés lehetséges rendszerét bemutató tanulmányában abból indult ki, hogy az emberi közösségben létező értékek irányadó, sőt szabályozó működéssel bírnak, létezésük éppen ezért egyidős a társadalommal. A közösen elfogadott értékek az emberi és társadalmi fejlődés alapfeltételei. Definiálják az emberek kapcsolatát, magatartását egymáshoz, a különböző közösségekben meghatározó viszonyulásokat. „Az értékeknek polivalens funkciójuk van: szervezik, tagolják múltunkat, jelenünket, jövőnket, orientálnak bennünket, szabályozzák a tevékenységünket, magatartásunkat, kifejezik társadalmi hovatartozásunkat, énünket, biztosítják, hogy a velük való azonosulás következtében valahová tartozónak érezzük magunkat.” (Szőke-Milinte, 2005:4) Minden egyes településnek, közösségnek vannak megőrzésre méltó értékei.

A továbbiakban a nemzeti értéktárakhoz kapcsolódó munkafolyamat közül a különböző tanulási folyamatok szempontjából jelentőssé váló értékfeltárást és értékőrzést tekintjük át. Arapovics Mária és Vercseg Ilona Közösségfejlesztés módszertani útmutató című kötetét (2017) alapul véve járjuk körül a helyi értéktárak funkcionálását napjainkban is lehetővé tevő két alapvető részfolyamatot jelölő fogalmat. Mindkét tevékenység széleskörű, helyi összefogáson alapuló közösségi feladat, melyek a helyi társadalmak fő erőforrásai, hiszen a jelentős közösség szervező erővel bíró értékek érdekében történnek. Fogalmi meghatározásaink fő jellemzője a célorientáltság, azaz mi és miért, milyen reális elvárással történik az adott cselekvés által.

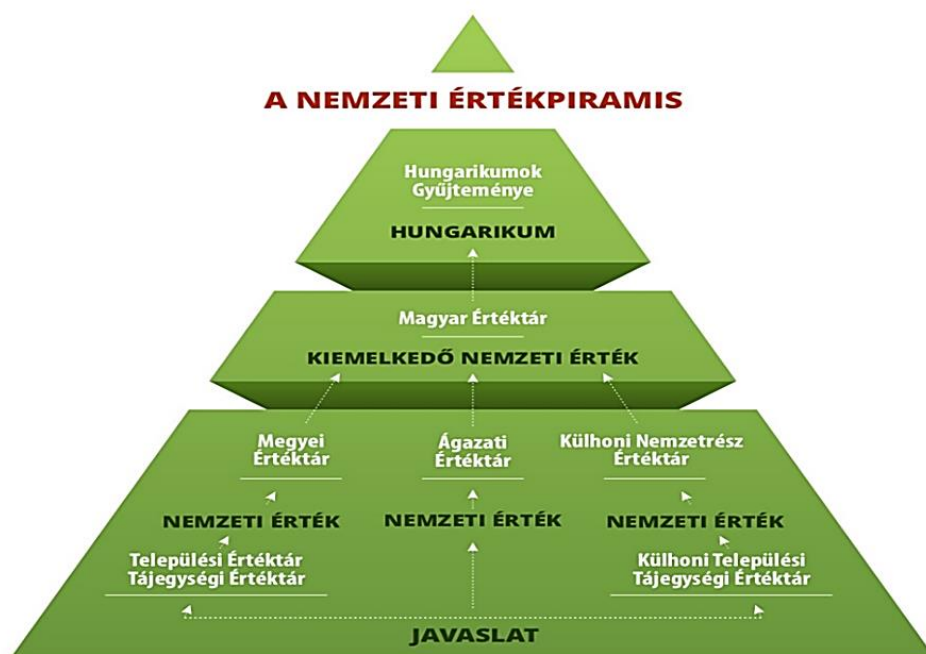
„Az értékfeltárás adott település közössége(i) által meghatározott értékek felismerését és dokumentálását, azok rendszerezését, szakszerű feldolgozását és közzétételét szolgálja. A folyamat a közös munkára és a közös döntéshozatalra épül, amely nagyban hozzájárul a kollektív élmény és identitás érzéseinek kialakításához, erősítéséhez és az elköteleződéshez.” (Arapovics & Vercseg, 2017:44) Maga az értékfeltáró munka a szűkebb–tágabb közösség önmagára találásához, identitásának megtalálásához, adott esetben erősítéséhez vezet. Az értékfeltárás folyamatának megvannak azok a pontjai, amelyek a törvényi szabályozás következtében nem megkerülhetők, de a módszertan általánosítását a helyi sajátosságok teszik lehetetlenné, hiszen a folyamat során kulcsfontosságú a helyi hagyományok pontos ismerete és ápolása. Ennél a lépésnél elkerülhetetlenül kiemelt figyelmet kell fordítani a lakosság bevonására.

Az értékőrzés elsődleges célja a helyi értékek meghatározása, dokumentálása és közzététele. „E tevékenységek együttesen – megfelelő módszertani környezetben – a helyben meglévő és kihasználatlan erőforrásokra építő, társadalmi összefogáson alapuló, fenntartható helyi társadalmi- és gazdaságfejlesztést generálhatnak.” (Arapovics & Vercseg, 2017:44)

Az utóbbi évek helyi értékek szerepéről megjelent tanulmányaiban szerepet kaptak (pl. Lovas-Kiss, 2013) korunk kívánalmának, a posztmodern, információs társadalom értékrendváltásának szempontjai. A helyi értékek feltárása és őrzése nyilvánvalóan nem végcél, kisközösségek szintjén is tapasztalható, hogy a társadalom megtartó erejének egyik eszköze. Fel kell hívni arra is a figyelmet, hogy téves következtetés lenne azt állítani, hogy a helyi értékekre való figyelemfelhívás a 21. századi fogyasztói kultúra ellenében hatnának. A helyi, a nemzeti értékek, a hungarikumok „sohasem a múlttól, hanem mindig az értékeket meghatározó jelenünkről szólnak, még akkor is, ha leginkább a múltban létrejött vagy jelentős múlttal rendelkező jelenségekben vagy tárgyokban nyilvánulnak meg” (Lovas-Kiss, 2013). Ezért is fontos célkitűzése az értékőrzés céljából megvalósuló helyi

kezdeményezéseknek, hogy az értékek átadására nyitott közösségeket kövacsoljanak, melyek nemcsak őrzik, de élük is ezeket az értékeket.

A NEMZETI MŰVELŐDÉSI INTÉZET ÉRTÉKFELTÁRÓ TEVÉKENYSÉGE

1. ábra. A nemzeti értékpiramis

Forrás: NMI, 2016:9.

A már említett hungarikum törvény 2012-ben megalapozta a hazai értékgyűjtés keretrendszerét és a hazai értékek hierarchiáját a települési értékektől a hungarikumokig, melyek mind meghatározott helyvel rendelkeznek a Nemzeti Értékpiramisban (1. ábra). A törvény szakmai hozadéka volt a nemzeti értékek felterjesztési mechanizmusainak a kialakítása, melyben kiemelt szerepet kap a Hungarikum Bizottság, melyek a legfelső szintű értékeknek, a hungarikumoknak a szűkebb körű listáját gondozzák, amelyek közé a „magyarság

csúcsteljesítményei” kerülhetnek be, melyre méltán büszke egész nemzetünk. (2012. évi XXX. törvény).

A Nemzeti Művelődési Intézet (a továbbiakban NMI) hálózatának a jogszabályok kiemelt szerepet biztosítanak a települési és a megyei értéktárak és bizottságok munkájában (NMI, 2016,22.). „Az NMI területi feladatellátásában meghatározó eszköz a „cselekvés” kultúrájának kialakítása és erősítése, melynek révén hozzájárul: a lokális társadalomfejlesztéshez, a településfejlesztéshez, a gazdaságfejlesztéshez, az önfoglalkoztatás elősegítéséhez, a munkanélküliség csökkentéséhez, a települések népességmegtartó képességének erősödéséhez, az egészségügyi állapot javításához (fizikai, lelki), a generációk közötti „távolságok” csökkentéséhez, a helyi és a nemzeti identitástudat megerősödéséhez. A Nemzeti Művelődési Intézet szerepvállalása azért különösen hatékony a hungarikum törvény végrehajtásában, mert tevékenysége bázisát a cselekvő közösségek – s azok létrejöttének, működésének támogatása – jelentik, s általuk mélyebben, a helyi társadalom szövetébe ágyazva valósítja meg az értéktárakat, -megőrzést és -átadást.” (NMI, 2016:26.)

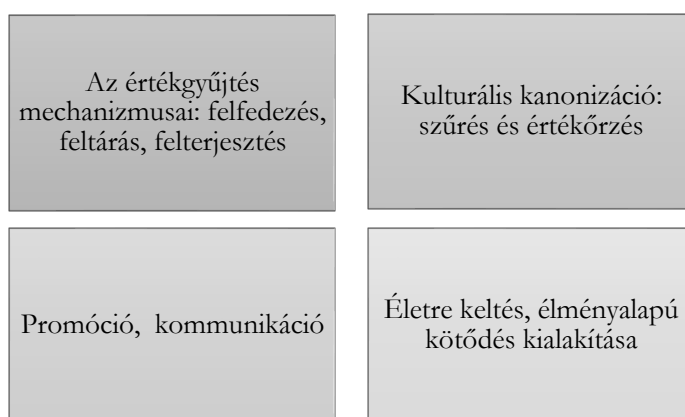
Az NMI az értékek átörökítésében is komoly szerepet játszik (www.aszakkor.hu), valamint folyamatosan gyűjti és megosztja a területen működő jógyakorlatokat a szakmai közösséggel (NMI, 2016; Horváth, 2018). A Kulturális Szemle szakfolyóiratban, melyet az NMI a közművelődés számára egy szakmai-elméleti tudásbázis kialakításának céljával ad ki, is rendszeresen jelennek meg tanulmányok a hungarikumok és helyi értékek gyűjtése, fejlesztése és kutatása kapcsán (többek között Bánkútiné Mihalcsik, 2020; Dohorné Kostyál, 2021; Bozsó et al., 2020.)

AZ ÉRTÉKTÁRRAL KAPCSOLATOS FELADATOK ÉS AZ ÉRTÉKTÁRAK FUNKCIÓI

Farkas et al. (2021) több településre kiterjedő átfogó kutatásukban közművelődési szakemberek bevonásával sikeresen azonosították az értéktárakkal kapcsolatos funkciókat és feladatokat. Az értéktárak kapcsán a kutatásukban funkcionális

szempontból az adott településen élők helyi identitásának erősítését, másodsorban az értékek közösségépítő szerepét, legvégül pedig egyfajta kulturális gazdaságfejlesztő, katalizátor jellegét emelték ki (Farkas et al., 2021:66-67).

A kutatás hangsúlyozza, hogy az értéktárak elsődlegesen az identitás szempontjából meghatározóak, egy helyi mi-tudat kialakulásának lehetnek az alapjai. „Az identitás erősítése, a lokálpatriotizmus, az összetartozás élmény, a városhoz kötődés megalapozását segítik az értékek.” (Uo. 66)

2. ábra. Az értéktári munkához kapcsolódó feladatok

Forrás: Farkas et al., 2021:68.

A közösségépítő funkció azonban nem mindenkit ér el azonos mértékben, bizonyos emberek, csoportok számára, akik sajátosan érdeklődnek egy-egy érték iránt, azokkal napi kapcsolatba kerülnek tanulás vagy kreatív alkotási folyamatok révén kiemelt hatással van. Erre építve dolgozta ki az NMI az ASzakkör.hu elnevezésű képzési programját, ahol kreatív művészeti műhelymunka keretében van lehetőség a tradicionális gyöngyfűzés, csipkeverés, vesszőfonás, tojásfestés stb. hagyományainak elsajátítására csoportos közösségi tanulás keretében vagy online módon egyéni tanulással. (www.aszakkor.hu)

A települési értéktári munka kapcsán 4 ellátandó feladatot azonosított Farkas és munkacsoportja (2. ábra).

Az értéktári munka első lépése minden településen az értékek gyűjtése és felterjesztése, amelyet a második, kanonizációs szakasz követ a helyi Értéktár Bizottságok munkája révén, amelyek bizonyos településeken civil értékőrökkel egészülnek ki. A már listázott helyi értékek gyűjteményét különböző kommunikációs csatornákon tudatosítják a helyi lakosokkal a közművelődési és az értéktári munkákba bevont egyéb kulturális szakemberek. A negyedik feladatkör a legmunkaigényesebb, ugyanakkor a leginkább erősíti a lakosok helyi identitását: olyan programok, tanulási alkalmakkal összekötött rendezvények ezek, melyek a hagyományos lokális értékeket újra életre keltik, és személyes, élményszerű kötődés kialakítását biztosítják a lakosok és az érdeklődők részére (Farkas et al., 2021:68-70). „Az értékek helyi szinten megjelenő népszerűsége mögött bizonyos esetekben a közművelődési szakemberek aktivizáló tevékenysége áll, amellyel ideális esetben akár több generációt is képes párhuzamosan megszólítani. Azokon a településeken, ahol ez az aktivizáló munka kevésbé intenzív, inkább adminisztratív jellegű jelenleg az értéktári munka, ez az élményszerűség kevésbé jelenik meg.” (Farkas et al., 2021:71)

Tanulmányunkban azokat a jó példákat vesszük majd górcső alá, ahol helyi értékeknek az „életre keltése” valamilyen formájú jól megragadható informális vagy nem formális tanulással párosul.

AZ INFORMÁLIS ÉS NEM FORMÁLIS TANULÁS FOGALMI ELKÜLÖNÍTÉSE

Az informális és nem formális tanulás fogalmának elkülönítése a formális tanulási eseményektől a 20. század elején indult el az angolszász szakirodalomban, amelyről a korabeli pedagógiai lexikonok is tanúskodnak. A fogalmi paradigmaváltásnak első jelentős számon tartott teoretikusa Malcolm Knowles, aki az 1950-es években vizsgálta az egyetemi hallgatóknak elsősorban a kulturális jellegű nem formális és informális tanulási tevékenységeit, azokat megpróbálva típusokban sorolni (Knowles, 1950). (Knowles ugyan mindkét tanulási típussal

foglalkozott elemzésében, de a két terminus technikus közül még csupán az informális tanulás fogalmát használta.)

Az oktatáspolitikai kis késéssel szintén nagy érdeklődéssel fordult a három fogalom irányába, és ez az érdeklődés különösen intenzívvé vált az Európai Unió szakpolitikájában, az Egész Életen át tartó Memorandum szellemiségében. A Memorandumban a validációnak, az előzetes tudások beszámításának, mint oktatáspolitikai eszköznek a tükrében reménykeltőnek tűnt, hogy hamarosan a nem formális és informális tanulási eredmények is beszámíthatóak lesznek az élethosszig tartó karrier és tanulási utakba (Benkei-Kovács, 2013).

Az informális fejlődéstörténetét, elméleti és szakpolitikai értelmezéseit és programszerű felhasználási módozatait is figyelembe véve készített Stéber és Kereszty (2015) alapos összefoglalót.

Számunkra a fogalmak elkülönítése fontos a helyi értékek kapcsán megjelenő kulturális jellegű tanulási események vizsgálatakor, és annak látjuk feltétlenül szükségét, hogy az informális és nem formális fogalmait világosan elkülönítsük egymástól.

A formális oktatással szemben, amely rendszerint az iskolarendszerű vagy iskolai végzettséggel záruló képzések halmazát takarja, a nem formális és az informális tanulás értelmezési köre sokkal szélesebb, és elhatárolásuk is többféle logikát követhet (Stéber-Kereszty, 2015).

Hazánkban Komenczi Bertalan elsők között adott számot szakmai körökben az Európai Bizottság memorandumáról, az egész életre kiterjedő tanulásról. Tanulmányában világos módon különítette el a formális, nem formális és informális tanulás fogalmi hármását (Komenczi, 2001). A formális tanulás alatt azt a tanulási típust értette, amely „hagyományos oktatási rendszer keretein belül történik erre a célra létrehozott intézményekben, pontosan definiált időbeosztásban, előre meghatározott tanulási tartalmakkal és szabályozott belépési, kilépési és a rendszeren belüli továbbhaladási feltételekkel. A formális

tanulás szakaszait a részvételt és a követelmények teljesítését igazoló államilag elismert bizonyítványok zárják.” (Komenczi, 2001:125).

A nem formális tanulás ezzel szemben „az oktatási rendszer fő áramán kívül történik, és nem mindig jellemző rá a részvétel végbizonyítvánnyal történő elismerése. Ide tartoznak a munkaerőpiaci tréningek, szakmai továbbképzések, civil szervezetek, pártok, művészeti és sportegyesületek szervezésében történő képzések, tanfolyamok (Komenczi, 2001:125.).

Az informális tanulást pedig egyfajta járulékos tevékenységként határozza meg a Memorandum, amely „a mindennapi élet természetes velejárója, az egyén életének valamennyi színterén zajlik, így a formális és a nem formális tanulás során is. A tanulásnak ez a formája nem szükségszerűen tudatos, illetve szándékos, az elsajátított tudás gyakran nem elismert tevékenységek ’melléktermékeként’ alakul ki. Aki ilyen módon tanul, gyakran észre sem veszi, hogy tanul, hogy megszerzett valamilyen tudást vagy kompetenciát (Komenczi, 2001:126).

Később a fogalmaknak az uniós értelmezése kis mértékben átalakult, részben az előzetes tudás validációjával is összekapcsolódva (Benkei-Kovács, 2013), azonban alapjaiban ma is ezek a meghatározások érvényesek a neveléstudomány területén. A Kozma Tamás által vezetett, a tanulás hazai regionális aspektusait vizsgáló kutatás világosan rámutatott már korábban tudományos formában és összegző jelleggel a magyar régiókban zajló tanulási tevékenységek típusaira (Kozma, 2015): a kutatási eredmények kiemelik, hogy a formális tanulás hiányát sok esetben intenzívebb nem formális és informális tanulási tevékenységek jelenléte kompenzálja. A kulturális tanulás elemzése a Kozma-féle kutatáson belül Juhász Erika munkája, aki kiemeli, hogy a kulturális tanulás egyszerre valósul meg a nem formális és az informális tanulás területein (Kozma, 2016:74.). A kulturális tanulás felfogásukban ugyanakkor jellemzően intézményi keretek között jön létre, ezért elemzésüknek során is elsősorban a közművelődés intézményi oldaláról közelítik meg a terület bemutatását (Uo.).

JÓGYAKORLATOK AZ ÉRTÉKTÁRAKHOZ KÖTŐDŐ PEDAGÓGIAI MUNKA ÉS INFORMÁLIS TANULÁS KAPCSÁN

A szomolyai recehímzés hagyományának továbbadása

A szomolyai recehímzés hagyományának életben tartása kiváló példája a közösségi értékalapú tanulásnak, amelyet egy meghatározó lokális presztízsszemély irányított és vezetett sikerre. Kozma Tamás és Forray R. Katalin a Tanuló régiók – tanuló városok – a LeaRn kutatást az OTKA K-101867 projektszámmal támogatta – kutatása eredményeképpen elkészült számos tanulmányukban kiemelik azon meghatározó helyi aktorok szerepét, akik az intézményeken belül vagy azok mellett összekovácsolják egy ügy mellett a helyi lakosokat, motivációt biztosítva és lehetőséget teremtve a közösség fejlődése számára. „A szervezést ellátó, illetve ellátni képes intézményeken belül és ezeken kívül találtunk olyan személyeket, akik a vizsgált település egészét vagy lakóinak jelentős részét képesek aktivizálni, olyan tevékenységekre sarkalni, amelyek ösztönzik a fejlődést. Bemutatott példáinkban ilyen szerepet láthatnak el külföldi beköltözők, a katolikus plébános, református egyház, gimnáziumigazgató, sikeres vállalkozó és mások. Ezeknek a kulcsszemélyeknek – akiket Nemes és Varga találóan helyi hősöknek nevezett – döntő szerepük van a közösségeknek tanuló közösséggé való formálásában. A tanuló közösségek képesek arra, hogy megállítsák és megfordítsák a stagnálást lakóhelyükön.” (Forray, 2016:218)

Szomolya esetében a recehímzést feltámasztását elősegítő központi szereplő a helyi polgármester volt. A ma is használatos halászhálók ősi készítési módjához hasonló, de díszítő funkciójú csomózott rece csipke a reneszánsz korban terjedt el. Európában az akkor kialakuló „művészi csipkék” első próbálkozásai közé tartozott (Horváth, 2018:42). A recehímzés technikájával számos használati és dísz tárgy készült régebben (az öltözködés mellett asztal- és ágyneműkön, terítőként és egyéb lakásdíszítő termékként is megjelent). A recehímzés a 19-század és 20 század fordulóján jelent meg a településen, és nagy népszerűségnek örvendett a század közepéig. „A rece készítése nagy figyelmet, türelmet igényel,

sokáig tart. Az asszonyok elhelyezkedésével a munkaerőpiacon, 1a recekészítés is érthető módon kisebb intenzitással folyt, majd abbamaradt.” (Horváth, 2018:43) A recehímzés hagyománya – mint kulturális alapú gazdaságfejlesztés (Csáth, 2018) és értékőrzés egységes példajaként is szolgálhat számunkra. A rece háziszőttes készítésének kulturális örökségét 2015-ben már csak az idősebbek ismerték Szomolyán, és kevesen művelték. A helyi érték feltámasztása egy „helyi hős” (Forray, 2016) közbelépése révén valósult meg: a városvezető a közmunkaprogramot felhasználva elveszni látszó tudást összekötve az idősebb nyugdíjas és a középkorú és fiatal generációba tartozó közmunkásokat. A tudásátadás mester – tanítványi viszony keretében valósult meg, és hozadékként Szomolyán 2 év alatt 300 újabb recehímzés készült, melyek közül a legjobban sikerültekből kiállítást is rendeztek, illetve az új generációs hímzők megpróbálták a hímzést modernizálni, 21. századivá tenni (Horváth, 2018:44).

A balatonboglári mászka

Balatonbogláron egyesületi kezdeményezésre (*Helyiérték Gondolkodók és Alkotók Regionális Egyesülete*) hozták létre a „Boglári mászka” értékekre épülő kulturális programot. A fejlesztés középpontjában, hasonlóan Szomolyához, eredetileg kulturális alapú gazdaságfejlesztési szándék állt: a helyi értékeknek a turistákkal való élményszerű megismertetése révén (felfedezéssel tanulás) szerették volna a turisztikai szezont meghosszabbítani (Kleisz-Dóri, 2018:134-135).

A koncepció alapján kulturális séták keretében az idelátogatóknak szórakoztató és informális tanulási eseményekkel összekapcsolódó programot igyekeztek összeállítani: a kiválasztott 40 lokális helyszín (kiállítóhelyek, történelmi emlékek, helytörténeti jelentőségű látnivalók, kis alkotóműhelyek és más nevezetességek) kerültek fel a város érték-erőforrástérképére. A módszertani probléma az értékek kiválasztását követően az volt, hogy hogyan tudják a meglévő értékeket minél érdekessé tenni a turisták számára, és mivel motiválhatók az emberek a helyszínek felkeresésére (Kleisz-Dóri, 2018:135-136).

Erre egy összetett választ adtak a fejlesztésben résztvevők: a program fő célcsoportjaiként az idelátogató családokat jelölték meg, akik a strandolásra kevésbé alkalmas időszakokban (nyáron rossz idő vagy elő- és utószezonban tett boglári látogatás esetén) szerették volna aktív és egyben kulturális jellegű kikapcsolódással tölteni az idejüket. Ehhez gamifikációs eszköztárat (vetélkedő-típusú kérdések és 6 infotékában elérhető mászkalapok) és a digitalizációt használták fel. A kulturális séták („Mászák”) keretében felkeresett értékpontokon egységes arculatú info-táblákat is kihelyeztek, amelyekről QR kóddal leolvasható módon további információk álltak az érdeklődők rendelkezése (ezt egy informatikai fejlesztés is kísérte). Ezen információk birtokában a kulturális kvízkérdések megválaszolhatóak voltak. Az összes értékpontot felkereső látogatók egy helyi terméket kaptak ajándékba, a mászkalapokat helyesen kitöltők között pedig minden hónapban egy olyan családi társasjátékot is kisorsoltak, amely szintén a helyi értékek köré épült (Kleisz-Dóri, 2018:136-137)

A furtai értéktarisznya

A furtai értéktarisznya programsorozat kiemelt célja a helyi értékek népszerűsítése, a gyermekek lokálpatriotizmusának kialakítása, erősítése és erősítése volt. A pályázati programon keresztül megvalósított fejlesztés 3 ütemben zajlott, a Hungarikum Bizottság és a Földművelésügyi Minisztérium támogatásával 2015 és 2017 között (Horváth, 2018:66).

A Bihari Múzeum helyi szakemberei múzeumpedagógiai módszertanra építve két általános iskolás korcsoport számára foglalkoztató füzeteket dolgoztak ki Furtai Barangoló I. és II. címen. Ezek segítségével a gyerekek játékos formákban (rejtvényekkel, rajzolással, vetélkedőkkel) szerezhettek ismereteket a település helytörténetéről, helyi értékeiről, népszokásairól, hagyományairól. A családon belüli szokások és hagyományok átadásának erősítése céljából pedig értékfeltáró feladatokat adtak a tanulóknak, melynek célja szellemi és tárgyi emlékek gyűjtése volt. Az alsó tagozatos tanulók számára rajzversenyt, a felsőbb éveseknek

fotópályázatot hirdettek. Az értékgyűjtés végén az eredményekből kiállítást szerveztek, és a legjobbak díjazták (Horváth, 2018:67).

A pályázat második üteme a biharság népességének tradicionális életformáját (a pásztorkodást) állította a középpontjába (Furtai Érték Tárisznya II. – A pásztorok és lelkipásztorok). Az ismeretek kipróbálására külső helyszínen „akadályverseny”-t szerveztek (Juhász 7 próba). A diákokat ezúttal az idős generációkkal való interjúk készítésébe vonták be, amelynek eredményeképpen megszületett a Furtai Értéknaptár. A projektbe bekapcsolódó szakkörös diákokat értéktárisznyával (furtai hímzéses pólóval, pendrive-val és naptárral) jutalmazták (Horváth, 2018:67).

A furtai értéktárisznya programsorozat megalkotása egy intézményi szintű közösségi összefogás eredménye, melyben a helyi civilek (Juhász Erzsébet Hagyományőrző Egyesület és a Furtai Értéktár Bizottság), az önkormányzati intézmények (Bessenyei György Általános Iskola, Furta Község Önkormányzata és a Bihari Múzeum) közösen próbálták elérni a hagyományok élményszerű továbbadását a fiatalabb generáció számára (Horváth, 2018:66-68).

A gyulai Diákérték Feltáró Klub

Három város együttműködésével és a gyulai Erkel Ferenc Gimnáziummal közreműködve 2015-ben jött létre a helyi értékek feltárása célját kitűző középiskolás csoport, a Diákérték Feltáró Klub (Horváth, 2018:29). Ez a kezdeményezés sikeres példája annak az általánosnak tekinthető, egyre hangsúlyosabb igénynek, hogy az ifjúsági közösségeket meg kell nyerni az egy-egy településen folyó értékfeltáró programok ügyének.

Gyula, Diósgyőr és Nagyvárad kooperációja olyan aktív, agilis fiatalokra épített, akik az értékfeltáró munka során a könyvtár és a levéltár, valamint a múzeum szakembereit keresték fel. Az értékfeltárás során mindvégig biztosított volt a szakértői segítség. A gyűjtőmunka során az érdeklődő diákok a különböző intézményi raktárak kincsei között végeztek kutatást, majd az aktív, önálló

gyűjtések során előkerült képek, szövegek a széleskörű népszerűsítés céljából végül az úgynevezett „értéktári füzetekbe” kerültek. Magát az értékváltó munkát alapos és sokszínű értékismertető programsorozat előzte meg: a három város várait bejáró kirándulások, városismertető séták, műemlékeket ismertető programok, közösségépítő rendezvények, előadások, hagyománytisztelő játékok és vetélkedők, múzeumpedagógiai foglalkozások során ismertették meg a résztvevő tanulókkal a helyi értékeket. Egy vándor fotókiállítás megvalósítását zenés előadásokkal egybekötve kiemelt programként kezelték. A különböző szakemberek erős támogatói háttért biztosítottak a közös munka során, tanárok, történészek járultak hozzá a különböző korokról, várakról, értékekről szóló, tanítási időben megvalósuló, rendhagyó órák és nyári múzeumpedagógiai foglalkozások (kézműves, zenei, gasztronómiai témájú) minőségi megvalósulásához (Horváth, 2018:29-30).

A különböző gyűjtőmunkák során összegyűlt és feldolgozott digitális szövegek és fotók egy 2016-ban létrehozott, önálló, kifejezetten gyulai értékeket népszerűsítő honlapra (<http://gyulaiertekek.hu>) kerültek fel. A portálon a 16 jóváhagyott gyulai érték bemutatása mellett aktuális programtájékoztató, linkgyűjtemény is található (Horváth, 2018:31). További kutatásokat lehetővé tévő, hasznos értéke a honlapnak, hogy a gyulai értékeken túl megyei értékekről és hungarikumokról is színes és hasznos információkhoz juttatja az érdeklődőket.

Értéktári kiadványok és pályázati programok Mórahalmon

Mórahalmon a települési értéktár munkájába különböző, már aktívan működő civil szervezeteken (Szép Kör Környezetvédelmi és Városszépészeti Egyesület, Mórahalom Közoktatásáért Közalapítvány) keresztül vonták be a lakosságot, ugyanis e szervezetek a pályázati tevékenységük megvalósítása révén sikeresen vonzották a tevékenységükbe a fiatal korosztályt, az általános és középiskolás diákokat és velük együtt az őket patronáló pedagógusokat is (Horváth, 2018:49). A Mórahalmi Települési Értéktár a fentebb említett közalapítvánnyal és a helyi

iskolával (Móra Ferenc Általános Iskola, Szakképző Iskola és Kollégium) együttműködve olyan rendszeres programokat szervezett a diákok és pedagógusaik számára, melyek témái és módszerei figyelembe vették az eltérő életkori sajátosságokat. Három különböző korosztály számára készültek foglalkoztató füzetek, melyek a hungarikum mozgalom és a Települési Értéktár működésével kapcsolatos elméleti információkat és azokat feldolgozó feladatokat tartalmaztak. Ezekből a kiadványokból az iskola diákjai ingyenesen kaptak (Horváth, 2018:50).

A programok egyediségét az a mintaértékű felismerés adta, hogy kiemelten foglalkozott a tanulók pedagógusainak továbbképzésével, például a programsorozat bevezetője egy kifejezetten számukra szervezett rendezvény volt, ahol nélkülözhetetlen információkat kaphattak az értéktárak működéséről. Mindennek alapvető indoka az a meglátás, hogy ők azok, akik a mindennapok során, nevelő munkájuk révén indirekt módon is értékeket közvetítenek, ezért a helyi értékekhez fűződő attitűdjük alapvetően meghatározza a jövő generáció proaktív viszonyulását a hagyományokhoz.

A Mórahalmi Települési Értéktár első ízben 2014-ben egy széles körben érdeklődésre számító pályázatot hirdetett meg a város lakosai körében. Az „*Ismerjük meg együtt Mórahalom legendáit*” kezdeményezés a településhez kötődő legendák felkutatása és megismertetése céljával indult útjára. A nyertes pályamunkák a térségi újságban jelentek meg. A pályázat a következő évben ismét meghirdetésre került, immár az iskolások körében.

Mórahalmon 2014-ben értékőrök képzése is megvalósult: a végzett értékőrök az elméleti oktatás során tanult friss ismereteiket a településen végzett felmérések során hasznosíthatták.

A tiszánánai cselekvő fiatalok

Tiszánánán indult el a „*Mi is Érték vagyunk – Ifjúsági értékőr mozgalom generálása Heves megyében*” elnevezésű projekt, mely az ifjúsági korosztályt megcélozva tudatosan

vonta be őket az értékőrzés aktív folyamatába, hiszen nélkülük az értékek továbbörökítése lehetetlen (Horváth, 2018:77). Továbbá az utánpótlás kinevelésének lehetőségével élve, a település önkéntes ifjúsági csoportjainak tevékenységét kiaknázva gyűjtötték össze a helyi értékeket.

A projektbe jelentkező középiskolás és egyetemista fiatalok először is egy leltárba gyűjtötték, mi mindent is tartanak értéknek. Az értékleltár összeállítása során volt lehetőségük arra, hogy felfedezzék, a közvetlen környezetükben számos, még felfedezésre váró érték rejtőzik. Első lépésként a falu értékeinek fényképes dokumentálását, az épített és természeti értékek archiválását tűzték ki határozott céljukként. Az intenzív, időt és energiát igénylő munkafolyamat az „Értékőr Táborban” teljeshetett ki, ahol kisfilmek készítése mellett már az addigi dokumentumok feldolgozása is megkezdődhetett. Azóta több pótolhatatlan interjú készítették a település megbecsült lakóival, filmen rögzítettek kézműves és gasztronómiai helyi jellegzetességeket, alapot szolgáltatva egy felkutatott nánai ízek receptgyűjtemény számára (Horváth, 2018:77-78).

Amellett, hogy a fiatalok példamutatóan dolgoznak az értékek felkutatásán, a település közösségi életének aktív részét is képezik, és az értékek interneten, kiállításokon való nyilvánossá tételével igyekeznek másokat is bevonni a közösségükbe, illetve ennek érdekében kapcsolatokat építenek ki különböző ifjúsági szervezetekkel (Horváth, 2018:79). Az értékek kutatásának módszerei közül leginkább az erős személyes relációk, az együttélés, az egy helyről származás okozta bizalom vezet a mélyebb és személyesebb információátadáshoz. A fiatal nánai értékőrök a lakosság összetartozásának és települési identitásának erősítését érik el az összegyűjtött közös értékek felmutatásával. A közösség a meglevenedő értékek által erősödik. Ezt a tapasztalatukat más települések (pl. Nagyréde, Szurdokpüspöki) helyi fiataljaival is megosztották már, a kapcsolatépítés szakmai találkozókra is folytatódik (Horváth, 2018:80).

Az ifjú értékőrök tevékenységét a város vezetése is elismerte, sőt a Tiszanánai Értéktár Bizottságban is helyet biztosítottak egyikőjüknek (Horváth, 2018:77).

EREDMÉNYEK: A TANULÁSI MINTÁZATOK VÁLTOZATOSSÁGA

A feltárt esetpéldák eredményeképpen lehetségessé vált az eltérő, települési–közösségi szinten megvalósult tanulási mintázatok azonosítása (1. táblázat). A tematikus tartomelemzésre épülő klaszterek kialakítását követően olyan településeket is besoroltunk az egyes típusokba, amelyekben egyéb forrásokból tájékozódva (Horváth, 2012; Farkas et al., 2021) tudtuk, hogy hasonló jogyakorlatot követnek. A kulturális alapú gazdaságfejlesztéssel összekapcsolódva a közösségi tanulás két formában fedezhető fel a tipológiában. Egyrészt abban az esetben, amikor a helyi érték a turisták számára válhat egyfajta újabb vonzerővé a közművelődési akciótervek révén (ez esetünkben kizárólag a balatonboglári geoacatching alapú fejlesztés). Másrészt előfordul több helyen az országban, hogy egy tradicionális–hagyományos helyi érték, amely kereskedelmi termékként is értelmezhető (pl. a szomolyai fekete cseresznye vagy rekehímzés, illetve a törökkoppányi fehérhímzés) válik egy tanulási folyamat révén újra a helyi gazdaság részévé.

1. táblázat. Az értéktári munkához társuló tanulási formák

A tanulás célja	Célcsoport	Informális / nem formális	Esetpéldák helyszínei
Az értékek felfedezése a városba látogatás során	Turisták, minden korosztály, elsősorban családok	Informális	Balatonboglár
Az értékek megismertetése, a lokálpatriotizmus erősítése	Helyi óvodás és általános iskolás gyerekek	Nem formális	Furta, Vác, Göd
Kulturális gazdaságfejlesztés – kompetenciafejlesztés	Munkanélküliek Idős mesterek (Szakértői)	Nem formális	Szomolya, Törökkoppány
Az értékek megismertetése, a lokálpatriotizmus erősítése	Helyi középiskolások	Nem formális	Gyula
Az értékek felkutatása, felfedezése, megismertetése	Helyi pedagógusok (Szakértői) Minden korosztály (Lakossági)	Nem formális	Mórahalom, Soltszentimre
Az értékek felkutatása, közösségépítés	Helyi középiskolások és egyetemisták	Nem formális	Tiszanána

Forrás: Saját összeállítás Horváth (2018) és Kleisz-Dóri (2018) alapján

A fennmaradó négy azonosított tanulási típus esetében a fő célja a közösségi tanulás, amelyet valamely helyi intézmény is támogat szervezett formában, ezért mind a nem formális tanulás kategóriájába sorolhatóak, az értéktárás, közösségépítés és értékőrzés tematikájához kötődik erősebb fókusszal a különböző életkorú helyi lakosokat más-más pedagógiai-módszertani eszközökkel megszólítva.

Kutatási kérdéseinkre az alábbi válaszokat kaptuk: 1. A közművelődésben az értéktári munka során megjelenő tanulási célok köthetőek az értékek felfedezéséhez, a lokálpatriotizmus erősítéséhez, egymás megismeréséhez, a közösségépítéshez és a kulturális célú gazdaságfejlesztéshez. 2. A lakossági csoportok széles körét bevonják a közösség-szervező kollégák az értéktári munka kapcsán a tanulási folyamatokba: mind a különböző generációk, mind a helyi lakosok és a turisták is érintettek. 3. A közösségi tanulás ezen formái között a nem formális tanulási mechanizmusok túlsúlya tapasztalható.

ÖSSZEGZÉS, KÖVETKEZTETÉSEK, JAVASLATOK

Tanulmányunkban törekedtünk arra, hogy a helyi értéktárak kapcsán megvalósuló nem formális és informális tanulási tevékenységekről egy átfogó és általánosítható képet adjunk.

Az eredményként azonosított tipológiából az értékőrzés szempontjából jól kirajzolódik három meghatározó tendencia a megjelenő tanulási formák kapcsán: Egyrészt azt látjuk, hogy a helyi értékek továbbadása és megőrzése körüli kezdeményezések leggyakrabban egy jól meghatározott helyi célcsoport számára nyújtanak fejlődési lehetőséget, akik leginkább az ifjúsági célcsoportból, az idősek köréből vagy a családostól kerülnek ki, településenként változó arányban. Másrészt az értékőrzés jógyakorlatainak megoszlását tekintve az informális – nem formális tanulás mérlegének a nyelve egyértelműen a nem formális tanulás irányába billen. A fejlesztéseket megvalósító közművelődési intézmények

legtöbbször olyan projekteket menedzseltek, amelyek részvételük nélkül nem vagy kevésbé fenntarthatóak. Harmadízben fontos kiemelnünk, hogy a kulturális gazdaságfejlesztéshez kötődő jógyakorlatok aránya még kifejezetten alacsony, pedig a helyi értékekre építve akár világmárkák is kiépíthetők megfelelőstratégia segítségével (lásd a spanyol Desigual ruhamárka tradicionális motívumai), és komoly erőforrást is jelenthetnének a lokális gazdaság számára, biztosítva a szellemi–kulturális tőkének a gazdasági tőkévé való konverziója által.

Javaslatként megfogalmazhatjuk, hogy az értéktári munka kapcsán a szakemberek növeljék azoknak a kezdeményezésnek az arányát, amelyek az önálló, informális tanulást fenntartható módon lehetővé teszik, az alapító intézmény közreműködésétől függetlenül, illetve törekedjenek minél intenzívebben kiaknázni a kulturális gazdaságfejlesztésben rejlő lehetőséget, amelyek egy tudásintenzív társadalomban nem csupán a helyi lakosok szellemi–kulturális, hanem gazdasági gyarapodáshoz is hozzájárulnak.

A kutatás eredményeinek felhasználása az oktatásban a Közösségszervezés BA alapszak egyetemi képzés szakmai alapozó és szakirányos kurzusainál (mint például a Közösségi nevelés és a Közművelődés alapjai, valamint a Civil és vallási közösségek kultúraközvetítő szerepe) javasolt. Az esetpéldákból leszűrt tanulságok és következtetések segíthetnek differenciálni a területen a hallgatók látásmódját, bemutatva olyan projektalapú kezdeményezéseket, amelyekhez hasonlókat szakmai munkájuk során a közeljövőben maguk is megvalósíthatnak.

IRODALOMJEGYZÉK

1. 2012. évi XXX. törvény a magyar nemzeti értékekről és a hungarikumokról <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a1200030.tv> [Hozzáférés dátuma: 2023.01.15.].
2. 324/2020. (VII.1.) Korm. rendelet a magyar nemzeti értékek és hungarikumok gondozásáról <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a2000324.kor> [Hozzáférés dátuma: 2023.01.15.].
3. Arapovics, M., 2016. A közösségfejlesztés alapfogalmai és a kulturális közösségfejlesztés paradigmái. *Kulturális Szemle*, 3(2), 36-53.

4. Arapovics, M. & Vercseg I., 2017. *Közösségfejlesztés módszertani útmutató*. Budapest: Szabadtéri Néprajzi Múzeum, Múzeumi Oktatási és Módszertani Központ, NMI Művelődési Intézet Nonprofit Közhasznú Kft., Országos Széchényi Könyvtár.
5. Babbie, E., 2008. *A társadalomtudományi kutatás gyakorlata*. Budapest: Balassi Kiadó.
6. Bánkutiné Mihalcsik, M., 2020. *Érték és közösség – Helyi kézműves alkotóközösségek és helyi értéktárak szerepe, egymásra hatása a Balaton-felvidéki kistélepiüléseken*. 6(4), 22-31.
7. Benkei-Kovács, B., 2013. *Az előzetes tudás elismerési rendszereinek komparatív andragógiai vizsgálata*. Budapest: ELTE Élethosszig Tartó Művelődésért Alapítvány.
8. Coe, Robert. et al., 2017. *Research methods and methodologies in education*. London: Sage edition.
9. Csath, M., 2018. A kultúra, mint társadalmi tőke és versenyképességi tényező. *Kulturális Gazdaságfejlesztés*, 23(3), 4-9.
10. Dohorné Kostyál, Zs., 2021. Értékgyűjtés a közösségekben. *Kulturális Szemle*, 7(2), 44-52.
11. Eco, U., 2009. *A lista mámore*. Budapest: Európa Kiadó.
12. N.a. 2016. *Értékekre hangolódva – A nemzeti értékgyűjtés módszertani kézikönyve*, Budapest: Nemzeti Művelődési Intézet. <https://nmi.hu/wp-content/uploads/2019/10/E%CC%81rte%CC%81kekre-hangolo%CC%81dva-egyben.pdf>
13. Farkas, É., 2019. Az értéktárak működésének jogi szabályozása, szerepük az átörökítésben és a közösségépítésben. *Kulturális Szemle*, 2, 76-83.
14. Farkas, J., Benkei-Kovács, B. & Vácziné Takács, E. (ed.), 2021. *Helyi értékek nyomában. A települési értéktárak és a kulturális örökség vizsgálata Fót, Göd és Vác viszonylatában*. Budapest: BGE KVIK.
15. Forray, R., K. & Kozma, T., 2013. Közösségi tanulás és társadalmi átalakulás: két alföldi "tanuló város" példája. *Iskolakultúra*, 23(10), 3-21.
16. Forray, R., K., 2016. A művelődési városközpontoktól a tanuló közösségekig. *Educatio*, 2, 210-219.
17. Handy, Ch., 2008. (fordítás – eredeti angol nyelvű kiadás 1995) *Üres esőkabát - Egyén, iizlet, társadalom*, Budapest: Manager Kiadó.
18. Horváth, Zs., 2018. *Minden értéknek legyen közössége*. Budapest: Nemzeti Művelődési Intézet.
19. Kleisz, T. & Dóri, É., 2018. *A közösségfejlesztés alapjai a közművelődésben*. Budapest: Nemzeti Művelődési Intézet.
20. Knowles, M., 1950. *Informal Adult Education*. New York: Association Press.
21. Komenczi, B., 2001. Az Európai Bizottság memoranduma az egész életre kiterjedő tanulásról. *Új Pedagógiai Szemle*, 51(6), 122-132.
22. Kozma, T. et al., 2015. *Tanuló régiók Magyarországon – Az elmélettől a valóságig*. Debrecen: CHERD.
23. Kozma, T. et al., 2016. *Learning regions in Hungary – From theory to reality*. Brno: Tribun EU Kiadó.
24. Lovas-Kiss, A., 2013. *A helyi értékek és hungarikumok azonosításának jellemzői a 21. századi lokális kultúrákban*. Debrecen.
25. Radnainé Fogarasi, K. (ed.), 2014. *Terekbe írt múlt*. Budapest: Nemzeti Örökség Intézet.
26. Stéber, A. & Kereszty, O., 2015. Az informális tanulás értelmezései a XXI. században. *Új Pedagógiai Szemle*, 65(9-10), 30-44.

27. Szóke-Milinte, E., 2005. Az értékátadás elmélete és gyakorlata. *Magiszter* 3(1), 3-12.
28. Vajda, A., 2016. Hagyomány, örökség, érték. A hagyomány használatának változó kontextusai. *Érték és közösség. A hagyomány és az örökség szerepe a változó lokális regiszterekben*. Kolozsvár: Kriza János Néprajzi Társaság.

ISSN 2630-886X

18 57

BGE